vooraf in informele bilaterale onderonsjes. Bij de andere partners versterkte dit de vrees voor een Frans-Duitse hegemonie.
Toch was de Europese samenwerking niet Schmidts voornaamste zorg. Hij achtte de EG van ondergeschikt belang. De wereldpolitiek draaide in zijn visie om de driehoek VS-Sovjetunie-China.
Schmidt wilde de band tussen Duitsland en de VS sterk houden, maar toch is de relatie tussen beide landen tijdens zijn kanselierschap verslechterd. Debet daaraan was onder andere zijn moeizame verhouding met Jimmy Carter, aan wie hij zich telkens weer grondig ergerde. Schmidt zelf zag zijn beroerde relatie met Carter in een bredere contekst. Volgens hem was deze er uiting van dat Duitsland zich had geëmancipeerd van de VS en niet alles meer van de grote broer pikte. Door de verslapping van de Atlantische band, werd vanzelf de Europese samenwerking belangrijker.

Net als De Gaulle vond Schmidt dat `Europa' zich uit moest strekken van de Atlantische Oceaan tot aan de Oeral.
Schmidts groot-Europese gezindheid was existentieel bepaald. Als Hamburger voelde hij zich deelgenoot van de cultuur der Hanzesteden, als Duitser kon hij zich niet neerleggen bij de afscheiding van de DDR en als Europeaan wist hij zich nauw verbonden met de cultuur van Dostojevski en Sjostakowitsj. Door verzoening met Moskou hoopte hij het contact met de Oostduitsers levend te houden en het Oostblok op den duur in de politieke en culturele sfeer van Europa te trekken. Economische samenwerking zag hij als het middel om de patstelling tussen Oost en West te doorbreken.
Overigens was hij een man van weinig illusies en veel doorzettingsvermogen. Nog in 1987 schreef hij dat de hereniging van Duitsland bij het taai volhouden van de juiste politiek op zijn best in het midden van de 21ste eeuw gerealiseerd zou worden.

Geschiedenis en staatsinrichting in de Basisvorming

De belangrijkste veranderingen in het vak

Jan Sniekers

De Eerste Kamer buiten beschouwing gelaten ... mogen we aannemen dat de basisvorming augustus 1993 zal worden ingevoerd. Hoofddoel is de kwaliteitsverbetering van het onderwijs. De wetgever wil dit bereiken door invoering van een kerncurriculum van 15 vakken voor alle leerlingen van 12 tot 15 jaar en door het wettelijk vaststellen van kwaliteitseisen in de vorm van kerndoelen. Kerndoelen geven aan wat de leerlingen minimaal van een vak in de basisvorming moeten opsteken.
In dit tweede artikel over de basisvorming vanuit het project M & M geeft de auteur u een overzicht van de belangrijkste consequenties van de kerndoelen geschiedenis en staatsinrichting.
In dit artikel staat de algemene doelstelling centraal. In een vervolgartikel wordt ingegaan op de concrete kerndoelen en op consequenties voor de leerstof.

Velen onder u zullen het al lang niet meer (kunnen) volgen: WRR-rapport, Eindtermencommissie, Commissie Herziening Eindtermen, kerndoelen ....
De voorbereiding van de basisvorming kwam in 1986 op gang met het WRR-rapport 'Basisvorming in het onderwijs'. 'Lubbers 2', met minister Deetman op onderwijs, nam dit advies als vertrekpunt bij de voorbereiding van een wetsvoorstel voor de eerste fase voortgezet onderwijs. Begin 1988 werden er voor 14 vakken breed samengestelde commissies van vakspecialisten ingesteld: de z.g. eindtermencommissies. Zij moesten de minister adviseren over de eisen die in de basisvorming aan de leerlingen gesteld mochten worden. Dit leidde voor alle vakken tot twee eindtermenadviezen. De tweede versies onderscheidden zich daarbij van de eerste door een globaler beschrijvingsniveau. Het werk van de eindtermencommissies was daarmee in grote lijnen afgerond.
De Tweede Kamer vond de formuleringen echter te voorschrijvend: ze lieten te weinig ruimte voor de vrijheid van inrichting door de scholen. Daarop stelde staatssecretaris Wallage een 'super-commissie' van deskundigen ad hoc in, die de opdracht kreeg de eindtermen van alle vakken verder te globaliseren en de afstemming tussen de vakken en tussen het basis -en voortgezet onderwijs te verbeteren. Deze Commissie Herziening Eindtermen stelde twee versies kerndoelen op, zich daarbij baserend op de eerdere eindtermen. In het tweede advies, dat de commissie 20 oktober 1991 aanbood aan de staatssecretaris, verwerkte zij aanbevelingen van de Onderwijsraad en van de Tweede Kamer. In de bijlage treft u deze laatste versie kerndoelen voor geschiedenis en staatsinrichting aan.

De illustraties zijn afkomstig uit het SLO-lespakket *Taakverdeling: een kwestie van kiezen*

Uitgaven en inkomsten in de week van 12 tot 19 juni 1915:			
Uitgaven:		Inkomsten:	
Eten	*f* 11,64	vader	*f* 10,00
Drank, tabak	*f* 0,76		
Kerkgeld	*f* 0,12	moeder	*f* 6,00
Begrafenisfonds	*f* 0,80		
Kleine huishouduitgaven (zeep e.d.)	*f* 2,84	kinderen	*f* 3,20
Afbetaling scheld	*f* 1,70		
Kleding, diversen	*f* 1,34		
TOTAAL	*f* 19,20	TOTAAL	*f* 19,20

De hele familie Van Es werkte in de turf.

De positie van het vak: vinger aan de pols

Geschiedenis en staatsinrichting is één van de inmiddels 15 verplichte vakken in de basisvorming (het vak verzorging is aan het oorspronkelijke aantal van 14 toegevoegd). Het vakgebied bestaat uit de twee vakonderdelen geschiedenis en staatsinrichting.
Volgens de adviestabel basisvorming beschikt het vak over 200 lesuren van 50 minuten, overeenkomend met 5 jaaruren. Daarbij is niet aangegeven hoeveel uren voor geschiedenis of voor staatsinrichting moeten worden uitgetrokken. De hoeveelheid kerndoelen voor staatsinrichting duidt er evenwel op, dat er meer tijd aan dit vakonderdeel zal moeten worden besteed dan nu in de eerste jaren van het voortgezet onderwijs meestal praktijk is. In vergelijking met de huidige minimumtabellen gaat het vak er op de meeste schooltypes in uren op achteruit: gerekend over de eerste drie leerjaren op de Mavo en het Vwo 1 uur en op de Havo 2 uren. Voor het Lbo zal de aangekondigde adviestabel, afhankelijk van het type beroepsonderwijs, een verhoging van twee tot drie uren betekenen.

Er is echter nadrukkelijk sprake van een *advies*tabel voor de periode van de basisvorming. De school zal over de urenverdeling uiteindelijk het laatste woord spreken. Zij kan zich hierbij laten leiden door de aangekondigde adviestabellen per schoolsoort, die waarschijnlijk worden gebaseerd op de huidige minimumtabellen.
Met het oog op zoveel mogelijk uren voor het vak zijn die huidige minimumtabellen voor Mavo, Havo en Vwo het meest gunstige uitgangspunt: een of twee uur meer dan de adviestabel basisvorming. Het koersen op de 'oude' minimumtabellen lijkt voor Mavo, Havo en Vwo dan ook de beste strategie. Er is dan wat extra tijd voor de kerndoelen (die nog steeds overladen lijken) of wat tijd over voor andere nuttige (b.v. schoolidentiteitsgebonden) zaken of voor examenvoorbereiding (Mavo).
Docenten in het Lbo kunnen hun strategie het beste afstemmen op de adviestabel basisvorming, omdat deze tabel meer uren aan geschiedenis en staatsinrichting toedeelt dan de 'oude' minimumtabellen. Voor het Lbo geldt nog sterker dan voor de andere schooltypes de overladenheid van de kerndoelen. Van de 5 uren uit de adviestabel basisvorming kan o.i.dan ook niets af.

Wat betreft de verdeling van de uren over de leerjaren gaat onze voorkeur uit naar een vaste plaats voor het vak in elk van de eerste drie leerjaren. De continuïteit van het vak, vanaf basisonderwijs tot examenjaar, is daarmee het meest gediend. Aan beperking van het vak tot de eerste twee jaren zijn duidelijk nadelen verbonden. Aan een aantal onderwerpen zijn de leerlingen qua leeftijd en ontwikkeling dan nog niet echt toe.

Handhaving van de 'oude' minimumtabel in Mavo, Havo en Vwo geeft overigens de beste garantie voor een evenwichtige urenverdeling over de drie leerjaren. Om leerlingen bij de overstap naar een ander schooltype (b.v. na het eerste jaar) niet in problemen te brengen, zouden Lbo-docenten ook voor een driejarige opbouw kunnen kiezen. Uitgaande van de adviestabel van 5 uur zouden ze dan bijvoorbeeld 2 uren kunnen geven in het eerste jaar, 1 uur in het tweede jaar en weer 2 uren in het derde jaar. Mocht een school er per sé voor willen kiezen alle vakken of onder andere óók geschiedenis en staatsinrichting af te ronden in twee jaar basisvorming,

kleio
nummer 1/92
pagina's 6 en 7

dan gaat deze redenering uiteraard niet op. Nogmaals, de keuze is uiteindelijk aan de school. Wij geven u als vakdocent slechts enkele overwegingen, die u in het overleg op uw school kunt gebruiken.

Algemene en concrete doelen

Evenals bij de andere vakken bestaan ook de kerndoelen voor geschiedenis en staatsinrichting uit algemene en concrete doelstellingen. Volgens de *algemene* doelstelling '*is het onderwijs in geschiedenis en staatsinrichting erop gericht jongeren toe te rusten met historische en politiek-bestuurlijke kennis, inzichten en vaardigheden, waarmee zij nu en later in hun rol als lid van diverse leefverbanden, als consument en producent, en als staats- en wereldburger kunnen participeren in historisch gegroeide maatschappelijke verbanden*'.
In de formulering zijn zowel elementen van geschiedenis als van staatsinrichting terug te vinden.

De *concrete* doelen verwijzen, naast vaardigheden, m.n. naar leerinhouden, die aan de leerlingen moeten worden aangeboden. Ze zijn geordend in 5 domeinen, met de bijbehorende subdomeinen:

a. Benaderingswijzen en vaardigheden;
b. Economisch-sociale oriëntatie:
   - samenleving: levensonderhoud en milieu;
   - sociale verhoudingen;
   - primaire samenlevingsverbanden;
c. Bestuurlijk-politieke oriëntatie:
   - intern-politieke verhoudingen;
   - internationale verhoudingen;
d. Cultureel-mentale oriëntatie:
   - vormgeving van het bestaan;
   - religie, mens- en wereldbeschouwing;
e. Staatsinrichting.

De domeinindeling is indertijd door de eindtermencommissie geschiedenis en staatsinrichting gemaakt om de eindtermen te ordenen op een wijze, die zowel aansluit bij de gebruikelijke benaderingswijzen in het vak als bij het dagelijks bestaan van leerlingen nu en later. Uitdrukkelijk is de indeling niet bedoeld als 'een plattegrond voor een schoolboek of lessenreeks'. De scholen kunnen derhalve zelf bepalen hoe ze de leerstof uiteindelijk ordenen en aan de leerlingen aanbieden. Alleen is bij domein a vaardigheden vastgesteld dat de betreffende kerndoelen moeten worden geoefend in relatie met kerndoelen uit andere domeinen.

De veranderende visie op het vak

De algemene doelstelling van het vak geeft belangrijke richting aan de wijze waarop de concrete doelstellingen dienen te worden geïnterpreteerd en uitgewerkt. Duidelijk spreekt uit deze algemene doelstelling de grotere aandacht -in vergelijking met de huidige situatie- voor het ontwikkelen van bekwaamheden bij leerlingen, waarmee zij nu en later in de samenleving kunnen funktioneren.

Belangrijke uitgangspunten van de basisvorming zijn de 'vermaatschappelijking' en de 'toepassingsgerichtheid' van het onderwijs. Dit komt bij geschiedenis tot uiting in de relatie die -gezien de nadere uitwerking van de algemene doelstelling- gelegd moet worden met *hedendaagse* verschijnselen, ontwikkelingen en vraagstukken. Daarnaast in de noodzaak om, meer dan veelal gebruikelijk is, aandacht te besteden aan de eigen betrokkenheid van leerlingen en aan hun waardenbesef en oordeelsvermogen.
Een ander belangrijk uitgangspunt in de basisvorming vormt de zgn. 'verwetenschappelijking' van het onderwijs. De vakken dienen aandacht te besteden aan de basisstructuren van de achterliggende wetenschappen. Bij geschiedenis gaat het hierbij om begrippen en vaardigheden die leerlingen helpen de geschiedenis op een vakeigen manier te benaderen. Maar ook gaat het hierbij om onderzoekend leren: leerlingen zullen eenvoudige onderzoeksaktiviteiten moeten kunnen verrichten om kennis te verwerven dan wel toe te passen. Aan de hand van door henzelf gestelde of door de docent aangereikte vragen zullen ze moeten leren zelfstandig informatie te verzamelen, te verwerken en op een samenhangende wijze af te ronden of te presenteren.

Het onderwijs in staatsinrichting levert een bijdrage aan de staatsburgerlijke of politieke vorming van leerlingen. Het is gericht op het ontwikkelen van kennis en inzicht in het functioneren van het huidige Nederlandse politieke systeem, van betrokkenheid bij dat functioneren en van de interesse in politieke vraagstukken en betrekkingen.
Het wil beargumenteerde oordeelsvorming over politiek-maatschappelijke verschijnselen, ontwikkelingen en vraagstukken bij leerlingen versterken alsmede praktische vaardigheden ontwikkelen waarmee leerlingen aan het politieke systeem kunnen deelnemen. De aandacht is daarbij met name gericht op het *huidige* functioneren van het politieke systeem.
Samenvattend zijn ook bij staatsinrichting vermaatschappelijking en toepassingsgericht leren centrale uitgangspunten.

Handelingsbekwaamheid

Centraal uitgangspunt in de kerndoelen is dat leerlingen worden toegerust tot het participeren in diverse historisch gegroeide maatschappelijke verbanden. In het bijzonder gaat het daarbij om het functioneren nu en later in hun rol als lid van diverse leefverbanden, als consument en producent, en als staats- en wereldburger.

Harmen van Es.